

Osoba žalobce a žalovaného v hromadném řízení

LUKÁŠ DUFFEK*

Plaintiff and Defendant in Class Action Proceedings

Summary: The contribution addresses the issues associated with both claimants and defendants, particularly within the context of the development and state of the regulation and the conditions imposed on those who are eligible to file a class action lawsuit under the proposed class action legislation and existing European legal regulations. Additionally, the article offers a comparative analysis and insight into foreign regulations regarding entities authorized to file a class action lawsuit.

The author considers the claimant's position in the broader context of the current proposed legal framework of class actions. This includes a critical evaluation of the consequences of the current regulation with regard to claimants and the advantages and disadvantages of such an approach. A key aspect of the author's contribution is also the exploration of the previously overlooked and disregarded issue of defining the relationship between the claimant and the class members, particularly delineating their mutual rights and obligations within a class action.

Finally, the article delves into available defences and introduces various institutions presented in the proposed legal framework, which are designed to mitigate the adverse consequences of abusive and exploitative class actions.

Keywords: class action proceedings, class action lawsuits, plaintiff, authorized person, consumer organization, defendant

(Autor v tomto příspěvku vychází ze znění návrhu zákona o hromadných žalobách, který byl zveřejněn dne 28. dubna 2023; odlišnosti mezi tímto zněním a zněním ke dni konání konference o hromadných žalobách¹ – tj. verzi návrhu zákona do připomínkového řízení – jsou uvedeny v textu či v poznámce pod čarou.)

Osoba žalobce v předchozích návrzích

Práce na právní úpravě hromadných žalob (hromadných řízení)² probíhají již více než 6 let a diskuze nad tímto tématem ještě déle. Za tu dobu bylo prezentováno hned několik návrhů zákona o hromadném řízení (včetně prvního návrhu věcného záměru zákona o hromadných žalobách) a postupně docházelo k zužování okruhu osob oprávněných k podání hromadné žaloby.

Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách z roku 2018,³ respektive závěrečná zpráva o hodnocení dopadů (RIA), posuzovala různá nastavení systému s ohledem

na to, kdo bude osobou legitimovanou k podání hromadné žaloby. Konkrétně měli být žalobci pro účely vyhodnocení vhodnosti rozčleněni do následujících skupin:

- **jednotlivé osoby**, kterým vznikl nárok uplatnitelný prostřednictvím hromadné žaloby, **spolky** založené za účelem ochrany určitých zájmů a **stát**, který měl vystupovat prostřednictvím veřejného ochránce práv,
- **člen skupiny a spolek** – závěrečná zpráva posuzovala jejich zakotvení jak vedle sebe (tedy člen skupiny a spolek byli žalobci), tak i samostatně (žalobcem byl v tomto případě pouze spolek anebo pouze člen skupiny),
- **správce skupinových nároků** – jednalo se o kontrolovanou osobu, které měla být udělována akreditace Ministerstvem spravedlnosti; činnost této osoby měla být vázána na akreditaci.

V návaznosti na uvedené byla jako nejvhodnější varianta vyhodnocena ta, kdy hromadnou žalobu může podávat člen skupiny,

* Autor je advokátem a partnerem v advokátní kanceláři ROWAN LEGAL.

¹ Text článku představuje rozšíření příspěvku prezentovaného na konferenci „Hromadné žaloby 2023 aneb kolektivní řešení soudních sporů“ konané dne 12. 1. 2023 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

² Pojmy „hromadné řízení“ a „hromadné žaloby“ jsou v tomto příspěvku používány *promiscue*, pokud z textu nevyplývá opak.

³ *Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách* [online]. 20. 6. 2023. Dostupné na <<https://odok.cz/portal/veklep/material/ALBSARKE8ZPJ/>>

spolek či správce skupinových nároků, a to v závislosti na tom, zda bude řízení vedeno v režimu přihlašovací (opt-in) nebo odhlašovací (opt-out). Záměr proto předvídal, že osobou oprávněnou k podání hromadné žaloby v režimu opt-out bude pouze osoba akreditovaná, tedy osoba s nejširší možnou legitimací, zatímco v případě režimu opt-in měli být legitimováni k podání hromadné žaloby také členové skupiny nebo spolky. Uvedené omezení představovalo jistý prvek ochrany proti zneužití hromadného řízení. Naopak jako nejméně vhodná varianta byla tehdy vyhodnocena ta, kde hromadnou žalobu mohl podat pouze spolek určený k ochranné zájmů.⁴

Po jistém vývoji v různých zněních návrhu zákona pak návrh zákona o hromadném řízení ve verzi z roku 2020 (dále také jen „**předchozí návrh**“) legitimoval k podání hromadné žaloby celkem 3 subjekty:⁵

- člena skupiny (tedy spotřebitele), který byl dotčen jednáním podnikatele,
- neziskovou osobu, jejímž hlavním účelem byl zájem na ochraně práv nebo oprávněných zájmů, o kterých se mělo vést řízení, a
- spotřebitelskou neziskovou organizaci.⁶

Tyto subjekty mohly zahájit jak přihlašovací, tak i odhlašovací hromadné řízení. Pro účely odhlašovacího hromadného řízení však byly na člena skupiny a neziskovou osobu kladeny další nároky.⁷

Specifické vymezení osob oprávněných k podání hromadné žaloby předkládá směrnice Evropského parlamentu a Rady EU 2020/1828 ze dne 25. listopadu 2020 o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES (dále jen „**směrnice**“). Ta je založena na principu akceptace národních úprav kolektivní ochrany práv spotřebitelů a jejím cílem je nahrazovat již zavedené vnitrostátní mechanismy pro kolektivní uplatňování nároků.⁸ Pokud tedy členský stát již disponuje určitým mechanismem pro podání hromadných (či obdobných) žalob, nemusí jej rušit; je však potřeba, aby tento mechanismus vyhovoval požadavkům směrnice. Cílem je totiž snaha o unifikaci jistého minimálního standardu mechanismů pro uplatnění hromadných žalob

mezi jednotlivými členskými státy, resp. zavedení společného rámce pro „evropské“ hromadné žaloby.

Směrnice tak rozlišuje mezi přeshraničními a vnitrostátními hromadnými žalobami.⁹ V případě přeshraničních hromadných žalob směrnice jednoznačně prosazuje možnost podat tuto žalobu pouze kvalifikovaným subjektům, tedy osobám, které byly zařazeny na příslušný seznam po splnění zákonem předvídaných podmínek. V případě vnitrostátních žalob je možné, aby žaloby podávaly i tzv. ad hoc subjekty; není tedy vyloučeno, že si členské státy, které již jistým systémem hromadného řízení disponují, ponechají svou národní úpravu pro vnitrostátní hromadné žaloby a rozšíří ji o další kvalifikovaný subjekt oprávněný podávat přeshraniční žaloby s cílem naplnění minimálního rámce směrnice. I přesto lze však ze samotné směrnice vyvodit, že klade důraz primárně na kvalifikované subjekty, které by měly mít stěžejní postavení v rámci hromadných řízení. Tyto osoby by se měly vyznačovat zejména neziskovou povahou, nezávislostí (zejména na obchodnících, kteří mají zájem na podávání zástupných žalob), bezdlužností a také jednáním zaměřeným na činnost ve prospěch spotřebitelů alespoň po dobu 12 měsíců.

Aktuální návrh zákona o hromadném řízení z roku 2022 (dále jen „**návrh**“) předvídá, že hromadnou žalobu může podat pouze „právní osoba, která je zapsána do seznamu oprávněných osob podle zákona upravujícího ochranu spotřebitele“.¹⁰ Návrh tedy limitoval okruh aktivně legitimovaných osob k podání hromadné žaloby pouze na jeden konkrétní subjekt splňující zákonem předvídaná kritéria. S ohledem na znění návrhu lze usuzovat, že více žalujících osob může být v konkrétní věci „spolužalobci“, a tedy účastníky řízení. V kontextu návrhu je nutné zdůraznit, že účastníkem řízení budou pouze neziskové osoby oprávněné k podání hromadné žaloby, a členové skupiny (poškození spotřebitelé) jimi naopak nebudou; ti budou mít pouze omezený výčet práv.¹¹

Z výše uvedeného je tedy patrné, že vývoj české právní úpravy má v oblasti osob legitimovaných k podání hromadné žaloby

⁴ Bližší viz Závěrečná zpráva z hodnocení dopadů regulace (RIA), Věcný záměr zákona o hromadných žalobách, podkapitola 3.2.5 Procesní legitimace.

⁵ Viz § 18 předchozího návrhu.

⁶ Oproti neziskové osobě se jednalo o osobu, která měla být navíc zapsána na seznam osob oprávněných k podání hromadné žaloby vedený Evropskou komisí; nezisková osoba však na tento seznam nemusela být zapsána, musela nicméně splňovat specifické podmínky stanovené zákonem.

⁷ Jednalo se o získání souhlasu alespoň 100 členů skupiny; viz § 19 předchozího návrhu.

⁸ Bod 11 a 26 preambule směrnice.

⁹ Bod 28 preambule směrnice.

¹⁰ Viz § 8 návrhu.

¹¹ Viz § 7 a § 12 návrhu.

zužující podobu. Od široké koncepce plurality žalobců počítá aktuální návrh pouze s jediným oprávněným subjektem. Jakkoliv tento vývoj odpovídá změnám učiněným za účelem minimalizace či eliminace zneužívajícího potenciálu hromadných žalob, může takový krok způsobit nefunkčnost návrhu.

Osoba žalobce v jiných státech

Na výše uvedené lze vhodně navázat poukazem na právní úpravu některých členských států Evropské unie a nastínit, kdo je oprávněnou osobou k podání hromadné žaloby dle odlišných právních řádů.

V **Polsku** může podat hromadnou žalobu člen skupiny či okresní (místní) ochránce práv spotřebitelů.¹² V **Itálii** může hromadné řízení zahájit každý člen skupiny (spotřebitel) či oprávněná společenská organizace, která podá žalobu jménem spotřebitele a mezi jejíž statutární cíle patří ochrana těch, jejichž práva byla porušena.¹³ **Švédsko** umožňuje podat hromadnou žalobu fyzické nebo právnické osobě, jejíž nárok je předmětem řízení, non-profit organizaci zabývající se ochranou práv spotřebitelů nebo zaměstnanců a veřejnému orgánu příslušnému k hájení práv členů skupiny s ohledem na předmět sporu.¹⁴ V **Norsku** může být hromadné řízení zahájeno každou osobou, která splňuje podmínky pro členství ve skupině, organizací a sdružením i veřejnými orgány pověřenými prosazováním určitého zájmu, pokud žaloba spadá do jejich účelu a obvyklého rozsahu.¹⁵ V **Portugalsku** může podat hromadnou žalobu individuální žalobce či zainteresovaná organizace, jako je sdružení, nadace nebo městská rada.¹⁶

Z uvedených příkladů předkládajících komparativní porovnání zahraničních řešení vyplývá, že je jisté možné, aby existovala širší paleta žalobců podávajících hromadnou žalobu. Uvedené je vhodné zmínit také v kontextu předchozích návrhů zákona o hromadném řízení a návrhu věcného záměru zákona o hromadných žalobách, které také počítaly s pluralitou osob oprávněných k podání

hromadné žaloby. Lze si tedy položit otázku, zda je nastavení a koncepce návrhu ideální. Je nicméně nutno zdůraznit, že i popsaná nastavení v zahraničních právních řádech mohou doznat ještě následných změn po implementaci směrnice v jednotlivých státech, a to i s ohledem na povinnost zakotvit specifické neziskové organizace dle čl. 4 odst. 3 směrnice.

Důsledky aktuální koncepce

Důsledky aktuální koncepce návrhu mohou vyústit zejména ve **snížení využitelnosti hromadného řízení** a dále také v tzv. *forum shopping*.

Důvody **snížení využitelnosti** připravovaného zákona lze spatřovat zejména v tom, že okruh žalobců je limitován pouze na speciální oprávněné (neziskové) subjekty, což následně zvyšuje riziko, že ne každý z nich bude naplňovat nutné předpoklady pro aktivní a profesionální vedení hromadného řízení (např. z důvodu podfinancování neziskových osob, náročnosti a délky hromadných řízení nebo obtížnosti organizačních a administrativních úkonů souvisejících se správou skupiny).

Forum shopping představuje praxi, která, zjednodušeně řečeno, spočívá v tom, že účastník řízení činí kroky k tomu, aby spor projednala instituce, u níž je vyšší pravděpodobnost, že mu vyhoví, případně že spor bude projednán dle příznivějších pravidel nebo účastník získá jinou výhodu. Koncepce návrhu založená na omezeném okruhu žalobců, vedení řízení pouze v režimu opt-in či (dočasná) nezkušenost českých soudů s vedením hromadných řízení mohou napomoci k tomu, že poškození (žalobci) budou spekulovat ohledně možnosti projednání sporu v jiném státě Evropské unie, který nabízí příznivější pravidla. Směrnice totiž pamatuje na to, že na procesní mechanismus pro zástupné žaloby vyžadovaný směrnicí by se měly uplatňovat stávající nástroje práva unie.¹⁷ Pro zástupné žaloby by se tedy měla použít nařízení Řím I, Řím II a nařízení Brusel I bis.¹⁸

¹² Viz čl. 4 odst. 2 zákona o uplatňování nároků v hromadném řízení ze dne 17. 12. 2009 (Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym z dnia 17 grudnia 2009, Dz.U. 2010 nr 7 poz. 44).

¹³ Srov. GHEZZ, P. Class Action in Italy. In: CMS Expert Guide to European class actions – Italy [online]. 20. 6. 2023. Dostupné na <<https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/italy>>.

¹⁴ Srov. *Collective Redress – Sweden*. British Institute of International and Comparative Law. Dostupné na <<https://www.collectiveredress.org/national-reports/sweden>>.

¹⁵ Srov. Class Action in Norway. In: CMS Expert Guide to European class actions – Norway [online]. 20. 6. 2023. Dostupné na <<https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/norway>>.

¹⁶ Srov. GOUVEIA, R. Class Action in Portugal. In: CMS Expert Guide to European class actions – Portugal [online]. 20. 6. 2023. Dostupné na <<https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-european-class-actions/portugal>>.

¹⁷ Bod 21 preambule směrnice.

¹⁸ Viz bod 21 odůvodnění směrnice, Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I), Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II), Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepracované znění).

V návaznosti na to pak lze zvláště zdůraznit znění čl. 18 nařízení Brusel I. bis, který uvádí: „Spotřebitel může podat žalobu proti smluvnímu partnerovi buď u soudů členského státu, v němž má tento smluvní partner bydliště, nebo, bez ohledu na bydliště druhé strany, u soudu místa, kde má bydliště spotřebitel.“ Dle tohoto článku tak má spotřebitel právo si zvolit, ve kterém státu Evropské unie bude žalovat podnikatele.

Lze uzavřít, že v případě, že národní legislativní orgány nenabídnou kvalitní právní úpravu hromadných řízení, může přijatý zákon představovat „mrtvý“ institut či „bezzubého tygra“.

Konkrétní klady a zápory navrženého pojetí neziskové osoby jako jediného žalobce

V návaznosti (nejen) na výše uvedené je vhodné krátce pojednat o kladech a záporech určení oprávněné (neziskové) osoby jako jediného žalobce.

Mezi klady lze dozajista zařadit předvídatelnost a jistotu pro žalované, omezenou zneužitelnost a specializaci neziskových osob.

Pokud jde o předvídatelnost pro žalované, ti mohou mít dopředu jasno, kdo, resp. jaký okruh osob bude žalobcem. V rámci České republiky tak budou moci podat hromadnou žalobu pouze oprávněné (neziskové) osoby, a to i v případě zahraničních osob. Žalovaní tak budou mít jistotu, kdo je žalobcem. Mimo to se budou moci spolehnout také na to, že nad neziskovými osobami bude vykonáván průběžný dohled ze strany státních orgánů. Odpadá tak riziko existence potenciálních účelově založených organizací.

Omezená zneužitelnost navazuje a rozvíjí předchozí odstavec. Návrh a také zákon o ochraně spotřebitele ve znění návrhu zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o hromadném řízení (dále jen „doprovodný zákon“), počítají s množstvím ochranných prvků, které zabraňují žalobci zneužít tento institut. Jako příklad lze uvést povinnost žalobce doložit na

výzvu soudu¹⁹ přehled zdrojů použitých na podporu hromadné žaloby, aby bylo zabráněno případné podpoře sporu konkurentem žalovaného, nebo časový test, který požaduje, aby osoba, která má zájem o zařazení na seznam oprávněných osob, vykonávala aktivní působnost v oblasti ochrany práv spotřebitelů nejméně 12 měsíců, respektive 5 let.²⁰

Specializace neziskových osob pak dokládá, že tyto osoby mají zkušenosti s jednáním se spotřebiteli a mají předchozí obdobné zkušenosti s uplatňováním a hájením jejich nároků.

Jako určitá **negativa** lze spatřovat (kromě již výše zmíněného omezeného okruhu žalobců, který může zakládat obavu z nižší akcechopnosti připravované úpravy) v podfinancování spotřebitelských organizací.

Podfinancování spotřebitelských organizací je dlouhodobým problémem, který může jednoznačně paralyzovat využitelnost návrhu. Dle spotřebitelských organizací je problematickým prvkem zejména délka řízení a také případný dopad neúspěchu v řízení, který může vést až k ekonomickému a faktickému zániku neziskové osoby.²¹ Tuto situaci mohou navíc zhoršovat také některé prvky návrhu, mezi které lze zařadit třeba to, že informace o hromadném řízení budou uveřejňovat zejména žalobci – v souladu s návrhem pak může soud žalobci dokonce uložit, aby členy skupiny informoval jednotlivě.²² Pokud řízení bude čítat desetitisíce poškozených (a taková řízení skutečně nelze vyloučit), mohou být náklady na informování jednotlivých členů skupiny velmi vysoké.

Problematika podfinancování spotřebitelských organizací však není doménou pouze České republiky. S podobným problémem se potýkají rovněž v Polsku. V rámci přípravy polského zákona o uplatňování nároků v hromadném řízení²³ bylo shodně jako v Česku uvažováno nad rozšířením aktivní legitimace k podání hromadné žaloby také na tyto neziskové osoby. Tamní zákonodárce však do okruhu oprávněných žalobců neziskovou osobu nakonec nezačlenil: „Společenské organizace nemohou být reprezentantem skupiny, jelikož nedisponují dodatečnými zkušenostmi

¹⁹ Verze návrhu ke dni konání konference stanovila v § 24 povinnost žalobce doložit přehled finančních prostředků na podporu hromadné žaloby automaticky bez výzvy soudu. V § 16 písm. f) návrhu je nicméně stále jakožto jedna z podmínek pro vedení hromadného řízení, která je zkoumána již v certifikační fázi, uvedeno, že hromadná žaloba není financována třetí stranou, která je konkurentem žalovaného, je na žalovaném závislá nebo která nadměrně ovlivňuje žalobce způsobem, který by poškodil kolektivní zájmy zúčastněných členů skupiny.

²⁰ Viz § 25c zákona o ochraně spotřebitele ve znění doprovodného zákona. Verze návrhu ke dni konání konference tuto lhůtu stanovila na 3 roky.

²¹ Viz závěrečná zpráva RIA k návrhu zákona o hromadném řízení z roku 2022: „Spotřebitelské organizace předně narážejí na přílišnou délku soudního řízení, což má v případě řízení na zdržení se, kde je rychlé vydání rozhodnutí nutností, fatální důsledky [...]. Zcela zásadním problémem, který nejvíce limituje institut žaloby podané spotřebitelským sdružením, je otázka financování. Pro mnohé spotřebitelské organizace by případný neúspěch ve věci a placení nákladů řízení znamenal ekonomický (a tím i faktický) zánik.“ [...] „Dle tvrzení spotřebitelských organizací probíhá řízení zpravidla od jednoho do tří let. V případě některých žalob trvalo řízení několik měsíců. Je-li podáno odvolání, pohybuje se doba do pěti let.“

²² Viz § 45 odst. 2 návrhu.

²³ Ustawa z dnia 17 grudnia 2009 r. o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym, Dz.U. 2010 nr 7 poz. 44.

ani finančními prostředky na vedení tohoto druhu řízení.“²⁴ Následnou úpravu zákona a rozšíření okruhu žalobců však nevyloučil: „Není však vyloučeno, že se v budoucnu může objevit potřeba přiznání takového oprávnění těmto subjektům. V takovém případě bude možné novelizovat zákon, s cílem umožnit těmto subjektům podávat hromadnou žalobu.“²⁵

Vztah mezi žalobcem a členem

Jednou z neřešených oblastí návrhu je úprava vzájemných vztahů žalobce, člena skupiny a advokáta jakožto právního zástupce žalobce. Návrh tak patrně záměrně ponechává prostor pro svobodné uspořádání vztahů těchto aktérů.

Zprvu je vhodné přiblížit pozici výše vyjmenovaných aktérů. Účastníkem hromadného řízení je pouze žalobce (nezisková osoba) a žalovaný. Žalobce zároveň však není procesním zástupcem členů skupiny.²⁶ V řízení jedná sám a vlastním jménem, nicméně v zájmu skupiny jako celku a s řádnou péčí. Pro účely hromadného řízení musí být žalobce dle návrhu povinně zastoupen advokátem. Pokud jde o zúčastněné členy skupiny, ti mají poměrně specifické postavení – nejsou účastníky řízení, nemají práva jako účastník řízení, mají pouze určitý okruh návrhem vymezených práv, která mohou během řízení využít.²⁷ Z uvedeného tedy vyplývá, že žalobce by měl z pohledu nároků zúčastněných členů skupiny mezi soudem a advokátem na straně jedné a zúčastněnými členy skupiny na straně druhé tvořit určitý mezičlánek.

S ohledem na uvedené vymezení proto budou pro aplikační praxi zvláště významné dohody uzavírané mezi těmito aktéry. Lze si představit, že půjde o vícestranné kontrakty uzavírané mezi advokátem, žalobcem a každým jednotlivým zúčastněným členem skupiny, anebo pouze o dvoustranné kontrakty uzavírané mezi žalobcem a zúčastněným členem skupiny, přičemž vztah žalobce a advokáta bude upraven separátně. Případně bude vztah upraven tak, že zúčastnění členové skupiny v zásadě pouze prostým souhlasem akceptují dohodnuté podmínky mezi žalobcem a advokátem, aniž by uzavírali specifickou písemnou smlouvu. Až praxe nicméně ukáže,

jak se k této problematice postaví žalobci, kteří budou organizátorem skupin a budou v této otázce určovat směr.

Pro začátek úvah o tomto tématu se lze inspirovat v zahraničí, konkrétně třeba v Polsku, kde rovněž výslovná úprava vztahu mezi žalobcem a zúčastněnými členy skupiny absentuje, nicméně tamní literatura se však touto otázkou zabývá. V tamní praxi je zpravidla uzavírána jedna smlouva, která reguluje celkový vztah mezi žalobcem a zúčastněnými členy skupiny a mezi samotnými členy skupiny navzájem. Tato „smlouva o vedení hromadného řízení“ tak má povahu vícestranné smlouvy.²⁸ Povahu mnohostranné dohody lze uvítat už jen s ohledem na dodržení rovného postavení členů skupiny a dále také z hlediska administrativního zjednodušení. Jako problematická se nicméně může jevit otázka, zda osoby, které „stály na počátku řízení“²⁹ jako osoby nepřihlášené, budou mít výhodu v tom, že budou moci ovlivnit obsah této smlouvy. Osoby, které se do řízení následně přihlášily, totiž již nemusí mít faktickou možnost obsah smlouvy ovlivnit a budou případně nuceni ji akceptovat tak, jak byla dříve dojednána. Členové, kteří byli „součástí“ hromadného řízení již od počátku, tak mohou významnou měrou ovlivnit podobu smlouvy ve svůj prospěch. Na druhou stranu je potřeba dodat, že přistoupením členům by formálně nemělo nic bránit v tom, aby se snažili prosadit úpravu smlouvy, případně aby z řízení včas vystoupili, pokud s podmínkami souhlasit nebudou. Je vhodné také uvést, že na základě návrhu zúčastnění členové skupiny nemají žádný přímý vztah k advokátovi, jakožto zástupci žalobce. Smlouva by proto mohla zajistit konkrétní povinnosti žalobce ve vztahu k advokátovi, případně přímo ve vztahu k němu, pokud by se stal jednou ze stran smlouvy. Nutno však uvést, že advokát má být zástupcem pouze žalobce a měl by nést odpovědnost pouze ve vztahu k němu. Není ani zřejmé, zda by advokát případně chtěl dobrovolně rozšiřovat svou odpovědnost a povinnosti nad rámec svého vztahu s žalobcem.

S ohledem na skutečnost, že návrh nepředpokládá, že by byl žalobce jakýmkoliv zástupcem zúčastněných členů skupiny, bude stěžejní správné vymezení vzájemných práv

²⁴ SIERADZKA, M. *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska Sp z o. o., 2018, str. 54.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Viz důvodová zpráva k § 9 návrhu.

²⁷ Viz § 12 návrhu.

²⁸ AŚŁANOWICZ, M. *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*. Warszawa: C. H. Beck, 2019, s. 136–137.

²⁹ Jakožto osoby základní skupiny naplňující minimální kvorum osob pro zahájení hromadného řízení.

a povinností žalobce a zúčastněných členů skupiny. Návrh v § 9 a § 10 předkládá pouze stručný katalog povinností žalobce vůči členům skupiny.³⁰ Smlouva by tak mohla upravovat zejména:

- konkrétní práva a povinnosti zástupce a členů skupiny a pravidla pro jejich výkon,
- zakotvení odpovědnosti žalobce (vč. odpovědnosti za škodu),
- pravidla a mantinely pro žalobce, jak vést řízení,
- schůze a jednání zúčastněných členů skupiny,
- změny smluvních podmínek, či
- pravidla pro řešení sporů mezi stranami smlouvy.

Z výše uvedeného příkladného výčtu lze podtrhnout zejména zakotvení odpovědnosti žalobce za škodu. Uvedené ujednání je v zahraniční praxi poměrně obvyklé a lze předpokládat, že se bude jednat o žádoucí „pojistku“ členů skupiny. Je možno doplnit, že takto zakotvená odpovědnost bude pravděpodobně dopadat zejména na jednání žalobce v rozporu se smluvními ujednáními jdoucími nad rámec návrhu, jelikož výčet povinností žalobce vyplývající z textu návrhu je poměrně široký, nadto zastřešený povinností jednat s řádnou péčí.³¹

Na uvedené lze navázat také poukazem na to, že návrh neobsahuje ani mechanismus řešení sporů mezi žalobcem a členy skupiny, pomineme-li řešení sporů o členství ve skupině,³² a členy skupiny navzájem. Jak budou tyto spory řešeny a kdo je bude rozhodovat? V zahraniční literatuře se podává, že vhodným ujednáním ve smlouvách o hromadném řízení je sjednání místní příslušnosti soudu či zakotvení rozhodčí doložky.³³ Podobně návrh mlčí také v případě, jak bude postupováno vůči „nepohodlným“ členům skupiny, jejichž úlohou bude ztížit postup žalobce a zúčastněných členů skupiny v řízení. Mohou být takoví členové vyloučení z hromadného řízení? A i pokud by se takový zúčastněný člen skupiny skutečně objevil, může smlouva vůbec obsahovat mechanismus, který umožňuje nějak postihnout tuto osobu?

Podnikatel jako výlučná pasivně legitimovaná osoba

Návrh v § 4 předpokládá, že v hromadném řízení budou moci být projednávány jen spory vzniklé z poměrů mezi podnikatelem a spotřebiteli.³⁴ Jedná se o nejširší možné vymezení tohoto vztahu. Ačkoliv směrnice ve své příloze I. odkazuje na konkrétní právní úpravu, na kterou by měly hromadné žaloby dopadat, návrh věcný rozsah nijak nelimituje a dovoluje podat hromadnou žalobu ve všech věcech, které budou vyplývat ze spotřebitelско-podnikatelského vztahu.

Ze zahraničních zkušeností, ale i prostou úvahou, lze dospět k tomu, že nejčastějšími žalovanými budou velké společnosti, které se spotřebiteli uzavírají velké množství zejména standardizovaných smluv.

Prvky obrany žalovaného

Jednání žalobce (či konkrétněji podání hromadné žaloby) nemusí být vždy doprovázeno pouze poctivým úmyslem. V rámci návrhu a obecně právního řádu proto můžeme nalézt obranné prvky, které může žalovaný použít na svoji obranu proti (excesivním) jednáním žalobce.

Mezi takové prvky hromadných řízení lze zařadit například předběžné opatření na obranu proti způsobu zveřejňování informací o hromadném řízení, který je v rozporu s tím, jak jej vymezil soud,³⁵ návrhy soudu a podněty Ministerstvu průmyslu a obchodu nebo nástroje podle občanského zákoníku.

Předběžné opatření na obranu proti způsobu zveřejňování informací o hromadném řízení směřuje na obranu proti jednání žalobce, který nedodrží soudem vymezený způsob šíření informací o hromadné žalobě a zasahuje tím do práv žalovaného.³⁶

Samozřejmostí se jeví možnost žalobce namítat nenaplnění či odpadnutí podmínek hromadného řízení, které mohou spočívat zejména v tom, že žalobce není způsobilý vést hromadné řízení, že nenaplnuje podmínky

³⁰ Verze návrhu ke dni konání konference předkládala v § 17 stručný výčet povinností žalobce ve vztahu k členům skupiny.

³¹ V případě, že mezi žalobcem a zúčastněnými členy skupiny nebude sjednána žádná smlouva, není samozřejmě vyloučena odpovědnost žalobce za škodu dle § 2910 z důvodu porušení zákona.

³² Verze návrhu ke dni konání konference neupravovala, do jaké lhůty lze návrh na vyloučení člena podat a kdo jej může podat.

³³ ASŁANOWICZ, M. *Ustawa o dochodzeniu roszczeń w postępowaniu grupowym. Komentarz*. Warszawa: C. H. Beck, 2019, str. 144. S ohledem na to, že žalobce bude neziskovou osobou, nelze jej považovat za podnikatele. Proto případné spory ze smlouvy uzavřené mezi žalobcem a členy skupiny teoreticky mohou projednávat rozhodčí soudy pro absenci překážky spotřebitelského vztahu.

³⁴ Viz například odlišné pojetí v polském ÚDRP, který umožňuje v hromadném řízení projednat také nároky osob, které nejsou spotřebiteli, anebo nároky právnických osob.

³⁵ Verze návrhu ke dni konání konference v § 53 odst. 3 explicitně uváděla, že v takovém případě může žalovaný podat návrh na vydání předběžného opatření. Aktuální znění návrhu o předběžném opatření nehovoří. Skutečnost, že se má jednat o předběžné opatření, vyplývá z důvodové zprávy.

³⁶ Viz § 44 odst. 2 návrhu. Aktuální znění návrhu sice již explicitně neuvádí, že se může žalovaný v takových případech bránit předběžným opatřením, nicméně povaha ustanovení i důvodová zpráva napovídají tomu, že nástrojem obrany žalovaného proti excesivnímu jednání žalobce může být právě předběžné opatření.

financování nebo že tvrzená práva nebo oprávněné zájmy členů skupiny nejsou založeny na podobném skutkovém základu.

Specifickým obranným nástrojem žalovaného mohou být rovněž podněty adresované Ministerstvu průmyslu a obchodu týkající se nedodržení či odpadnutí podmínek pro zařazení neziskové osoby na seznam oprávněných osob. Byť český návrh ani novely dle doprovodného zákona na rozdíl od slovenského návrhu zákona o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů explicitně neposkytují širšímu okruhu osob možnost podávat podněty k přezkumu dodržování podmínek pro zařazení na seznam žalobců,³⁷ této možnosti nic nebrání; naopak, lze předpokládat, že ministerstvo bude vystaveno náplavě podnětů a reálnou kontrolu neziskových osob bude činit častěji, než jak to zákon o ochraně spotřebitele ve znění doprovodného zákona předpokládá.³⁸ Není tedy specificky upraveno ani řízení o podnětu a v takovém případě by se postupovalo nejspíše v mezích upraveného zákona o ochraně spotřebitele a správního řádu.

Mimo uvedeného by se mohli žalovaní bránit také prostřednictvím institutů občanského práva, a to zejména za pomoci uplatnění nároků na náhradu škody v podobě ušlého zisku nebo reálné škody.³⁹ V návaznosti na to nelze vyloučit ani případné žaloby proti jednotlivým zúčastněným členům skupiny, kteří kupříkladu ze své svobodné vůle excesivně šířili informace o podané hromadné žalobě, ačkoliv tato nebyla následně soudem certifikována.

V tomto kontextu lze uvažovat rovněž o případných žalobách na náhradu škody

z důvodu porušení mlčenlivosti v případě předložení důkazních prostředků dle § 60 návrhu.

Závěr

Jak bylo již v úvodu naznačeno, v průběhu času předložené návrhy zákonů o hromadných žalobách, resp. hromadném řízení procházejí vývojem. Pokud jde o okruh žalobců či způsob vedení řízení (tedy opt-in a opt-out), úprava je spíše minimalistická, naproti tomu opatření proti zneužitelnosti hromadného řízení jsou posilována. Jakkoli je nutno zabránit podávání šikanózních žalob a chránit žalované před nepoctivým jednáním, nelze se ubránit otázce, zda kombinace všech prvků povede k funkčnímu systému hromadného řízení.

Osoba žalobce je významným aktérem celého hromadného řízení. Je osobou aktivně legitimovanou, reprezentuje poškozené osoby, volí strategii řízení, komunikuje se členy a zúčastněnými členy skupiny a soudem. Návrh a novela zákona o ochraně spotřebitele dle doprovodného zákona nicméně kladou na žalobce poměrně přísné nároky, které mohou významně ztěžovat jeho kroky. Uvedené je potřeba vnímat v kontextu omezeného okruhu oprávněných neziskových osob a jejich dlouhodobého problému s financováním.

Důsledky nastavené koncepce je nicméně v současné chvíli těžké předvídat a postoj žalobců a žalovaných k hromadným řízením otestuje až praxe.

³⁷ Viz § 8 odst. 3 slovenského návrhu zákona o žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o změně a doplnění některých zákonů.

³⁸ Viz § 25g zákona o ochraně spotřebitele ve znění doprovodného zákona.

³⁹ Ačkoliv je možno uvažovat i o dalších nárocích, například o nároku na náhradu nemajetkové újmy za zásah do práva na ochranu pověsti, je nutno poznamenat, že dle aktuální judikatury Nejvyššího soudu právnické osoby nemohou takovou náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do pověsti požadovat (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2021, sp. zn. 23 Cdo 327/2021).